

ae imperitia obligatos opinabantur. Ita Cajetanus, et alii communiter. Unde quia tunc temporis horridum erat frangere quodcumque juramentum, ideo undecim tribus rationes quæsierunt, quibus et juramento et conservationi tribus Benjaminiticæ provideretur, ideoque dixerunt

ŷ. 8: *Quis est de universis tribubus Israel, qui non ascendit ad Dominum in Maspha? Et ecce inventi sunt habitatores Jabes Galaad in exercitu non fuisse. Gravior illi deliquerant: debuerant enim vocati ad communem vindictam tanti sceleris venire. Unde merito exterminati sunt; imo tam uxores, quam parvulos eorum occiderunt Israelitæ.*

ŷ. 12: *Inventæ sunt de Jabes Galaad quadringentæ virgines. Has licite obtulerunt Israelitæ Benjaminitis uxores, quia habitatores Jabes Galaad bello non interfuerant, neque aliorum cœtui. Juramentum autem præsentibus tantum, qui sic juraverant, concernebat, non absentes.*

Dices: Juraverant se non duros filias suas, id est Israelitides; ergo non poterant eas illis dare, aut suadere raptum virginum Siluntinarum, uti tamen fecerunt ŷ. 21.

R. Neg. ant. Non enim juraverant se non duros eis Israelitides, sed tantum singuli particulatim juraverant se eis proprias filias non duros. Unde etiam permittere poterant communi decreto, et suadere, ut raperent Siluntinas.

Inst. Saltem parentes Siluntinarum non poterant in matrimonium filiarum suarum consentire, nam et ipsi cum cæteris juraverant.

R. Vel ipsarum patres non juraverunt cum cæteris, vel putarunt suum juramentum non esse intelligendum de consentiendo in matrimonium filiarum, vi vel dolo raptarum, sed de non dando illis filias sponte et libere, sicut fit communiter. Quocumque autem modo putaverint se non teneri juramento, satis erat ut non tenerentur: quia nullatenus obligabantur, nisi ex conscientia erronea.

ŷ. 23: *Feceruntque filii Benjamin, ut sibi fuerat imperatum, et juxta numerum suum rapuerunt sibi de his, quæ ducebant choros, uxores singulas. Estius observat quod non fuerit hic proprie raptus, quia fiebat auctoritate publica, et ob bonum publicum: et etiam quia expectabatur consensus virginum, et parentum ipsarum, ut colligitur ex ŷ. 22.*

DILUCIDATIO IN LIBRUM RUTH.

Præfatio.

Cum Liber hic sit quasi appendix libri Judicum (ejus enim historia contigit sub iudicibus, ut patet ex cap. I, 1), simulque sit quasi introductio quædam ad libros Regum, ubi gesta Davidis, aliorumque regum, ex Ruth prognatorum, exhibentur: ordine opportuno hunc locum sortitur. Quamvis autem hic agatur etiam de aliis personis, inter quas eminent potissimum Booz et Noemi, nihilominus a Ruth petita est potius hujus libri inscriptio: quia illa quæ de ea referuntur, et plura, et mirabiliora, majorumque mysteriorum plena sunt.

Recensetur hoc libro genealogia Judæ patriarchæ, a Phares filio ejus usque ad Davidem, ex quo prognatus est Christus, hoc fine ut Christus, quem tanquam finem et scopum tota Scriptura respicit, ostendatur natus ex Juda, quemadmodum ei promis-

sum fuerat vaticinio patris sui Jacob, Gen. XLIX, 10.

Hujus libri auctorem nesciri putat Cajetanus. Petrus Comestor scriptum putat a rege Ezechia; alii eum Esdræ adscribunt. Sed communior et probabilior opinio auctorem illum Samuelem statuit; quia cum omnes fateantur Samuelem inchoasse libros Regum, verisimile valde est eum hanc narrationem, de origine præcipui regis, scilicet Davidis, noluisse omittere; ideoque et commentariolum hunc (cujus ante ipsum nullus auctor profertur) conscripsisse.

Hanc sententiam non tantum veteres rabbini amplectuntur, sed et ex christianis B. Isidorus de Officiis ecclesiasticis, Abulensis, q. 88 in cap. IV, Genebrardus in Chronico, Sixtus Senensis lib. I Bibliorum, et recentiores communiter.

PARS OCTAVA.

CAPUT PRIMUM.

Elimelech Bethlehemitæ, urgente fame, cum uxore sua Noemi, et duobus filiis peregrinatur in Moab: ipso ibi cum utroque filio mortuo, vidua Noemi cum Ruth nuru sua in Bethlehem revertitur.

QUESTIO PRIMA.—SUR QUO JUDICE ACCIDERIT HISTORIA RUTH.

Vers. 1: *In diebus unius judicis, quando judices præerant, facta est fames in terra. Tæ unius hic non debet sumi particulariter, sed universaliter, ut sit idem quod in diebus judicum. Unde in hebræo, juxta ver-*

sionem Pagnini, habetur: *Fuit in diebus, quando judicabant judices.* Et sic etiam habent LXX ac chaldaus; atque idcirco studiose addidit interpres latinus: *Quando judices præerant*, ut significaret se in diebus unius judicis dicere pro in diebus judicum. Porro Josephus, lib. I Antiq., cap. 11, arbitratur judicem, sub quo contigit hæc historia, fuisse Heli pontificem. Sed hæc ejus sententia ab omnibus jam rejicitur, et opposita

Prob. Quia ab initio judicaturæ Heli, usque ad nativitatem Davidis tantum fluxerunt 50 anni: nam Heli solum judicavit 40 annis, ut patet ex I Reg. IV, 18. Postea judicavit Samuel, cujus anno decimo natus est David: siquidem cum David, dum mortuo Saule, II Reg. II dicitur regnasse, cap. ŷ. 4 ibidem dicitur tunc fuisse 50 annorum, etiam clare sequitur quod natus fuerit anno decimo Samuelis et Saule: nam illi duo simul tantum regnaverunt 40 annis. Atqui omnia, quæ hoc libro narrantur, non potuerunt tantillo tempore fieri; ergo, etc.

Prob. min. Quia Noemi habitavit in regione Moabitarum decem annis, ut dicitur hic ŷ. 4. Deinde in patriam revertitur cum Ruth, quæ juncta Boozo peperit Obed saltem uno anno post, suppone anno undecimo judicaturæ Heli. Suppone jam ulterius, quod Obed genuerit Isai, patrem Davidis, anno decimo sexto ætatis suæ, sequitur quod Isai genuerit Davidem anno ætatis suæ vigesimo tertio (nam si 41 et 16, id est 27, subtrahas a 50, restant 23). Atqui hoc non est verisimile, 1. quia David erat ejus octavus filius; 2. quia Isai, quando David erat parvulus, dicitur I Reg. XVII, 12, *vir senex, et grandævus inter viros.* Ergo admitti nequit quod Isai genuerit Davidem anno ætatis suæ vigesimo tertio.

Deinde cum, ut ex statim dicendis patebit, Booz fuerit filius immediatus Salmonis, habuisset tempore Heli, quando inibat matrimonium cum Ruth, annos 255. Nam ab introitu in terram Chanaan, quando Salmon duxit Rahab, usque ad Heli fluxerunt anni 316, ut colligitur ex schemate chronologico Jud. cap. III, q. 2, proposito. Jam autem cum Rahab, conformiter ad infra dicenda, anno septuagesimo primo matrimonii sui videatur peperisse Booz, restabant adhuc 245 anni usque ad Heli; deinde adde 10 annos, quibus Noemi habitavit in terra Moab, clare videbis quod Booz debuisset habere 255 annos, quando inibat matrimonium cum Ruth. Atqui hoc admitti nequit; quandoquidem tunc temporis homines ad tantam ætatem non pervenirent; ergo, etc.

Rabbini dicunt quod iste iudex, cujus tempore contigit historia Ruth, fuerit Abesan, qui fuit ante Heli 45 annis. Sed inde similiter sequitur quod Booz habuerit annos 211 dum accepit Ruth; quod cum rursus admitti nequeat, patet quod nec hæc opinio subsistat.

Respondent quidem nonnulli quod Booz, maritus Ruth, non fuerit filius immediatus Salmonis, sed pronepos ejus; ac consequenter, quod hoc libro cap. IV, 21, duo Booz, seu duæ generationes sint omissæ. Unde secundum ipsos Salmon genuit primum

Booz, et hic genuit secundum Booz, et hic genuit tertium, et hic tertius genuit Obed ex Ruth. Verum quod nulla generatio cap. IV hujus libri sit omissa, adeoque quod non sint admittendi plures Booz,

Prob. I. Ubi omnes versiones et editiones unanimiter et constanter habent tantum unum Booz, plures non sunt adstruendi; vel si adstruantur, gratis omnino seu sine fundamento adstruuntur. Atqui omnes versiones et editiones unanimiter et constanter habent tantum unum Booz, idque in quatuor diversis locis; scilicet hoc lib. cap. IV, 21, lib. I Paralip. cap. II, 11, Matth. 1, 6, Lucæ III, 32; ergo plures non sunt adstruendi.

Confirm. Ex eo quod tam Exod. VI, quam I Paralip. VI, inter Levi et Moysen medii tantum duo viri numerentur, scilicet Caath, et Amram, omnes communiter contra Genebrardum concludunt, quod a Levi usque ad Moysen non sint nisi tres generationes; ergo etiam ex eo quod tam hoc lib. cap. IV, quam in aliis statim citatis Scripturæ locis inter Salmon et David medii tantum tres viri numerentur, scilicet Booz, Obed, et Isai, recte concluditur quod a Salmon usque ad David non sint nisi quatuor generationes, adeoque nulla generatio hic est omissa.

Prob. II. Non datur majus fundamentum asserendi plures Booz esse omissos, quam plures Obed, v. g. Atqui ille qui assereret plures Obed esse omissos, omnino fingeret, ergo pariter omnino fingit, qui asserit plures Booz esse omissos.

RESOLVUNTUR ARGUMENTA.— Obj. I. Ab ingressu Israelitarum in terram Chanaan, quando Salmon in uxorem duxit Rahab, usque ad nativitatem Davidis effluxerunt anni 366, ut monstratum est in cap. III Jud. Q. II, Prob. III. Atqui hi anni salvari nequeunt per quatuor generationes; ergo aliqua generationes sunt omissæ.

R. Neg. min. Nam licet in hac conciliatione aliqua sit difficultas, non tamen omnimoda reperitur impossibilitas: siquidem dici potest quod Salmon esset, v. g. 20 annorum, dum duxit Rahab, quæ a quibusdam eo tempore dicitur fuisse annorum tantummodo 15: deinde post varios demum ex ea genuerit Booz anno post ingressum in terram Chanaan, seu matrimonii sui 71, et consequenter ætatis suæ 91, salvo justo, quando Rahab erat annorum 85 completorum. Deinde Booz senex ex Ruth, quæ juvenula erat, anno circiter ætatis suæ 98 gignere potuit Obed: Obed itidem post totidem annos, præsertim ex uxore juvene, suscitare potuit Isai sive Jesse, qui Isai supponatur genuisse Davidem anno ætatis suæ 99: et numerus 366 annorum per quatuor generationes completur.

Et sane, si ad salvandos præmemoratos 366 annos, plures quam quatuor adstruantur generationes, poterit pariter Genebrardus reponere, quod inter Levi et Moysen plures sint adstruendæ quam tres, quia nempe 450 anni, quibus (ut ipse ex textu Exod. XII, 40, contendit) habitaverunt filii Israel in Ægypto, salvari nequaquam possunt, si inter Levi et Moysen medii tantum isti duo viri ponantur, nempe Caath et

Amram. Et sic perdemus magnum illud argumentum, quo ex annis vitæ Caath, Amram, et Moysis omnes communiter contra Genebrardum et ejus assecclas probant, impossibile esse quod filii Israel in Ægypto habitaverint 430 annis.

Inst. Suppositio nostra de anno ætatis, quo Booz et alios diximus genuisse, videtur ficta.

1. Quia in tanta ætate homines isto tempore gignere non poterant.

2. Licet gignere potuisse supponatur, nulla tamen est ratio dicendi quod tam sero genuerint.

3. Licet quoque tam sero genuisse supponatur, attamen Booz, Obed, et Isai videntur fuisse primogeniti (cum per primogenitos genealogia textatur), adeoque in minori parentum ætate procreati sunt.

4. Saltem in tanta ætate Rahab sine miraculo concipere non potuit.

5. Denique et illa ipsa senior fuisse videtur, cum ante captam Jericho meretrix appelletur, cap. II libri Josue; et Booz non nisi anno 71 post Jerichontinam civitatem occupatam natus supponatur.

R. Neg. assumpt. Neque enim plus ficta videtur ista suppositio, quam ea quæ tenet duos Booz esse omissos.

Ad 1 ergo dicendum quod isto tempore Moyses, Josue, etc., etiam centenarii, fuerint viri bellicosi; quidni ergo et capaces generandi.

Ad 2, dico rationem esse quod in supra cit. S. Scripturæ locis, et præsertim I Paralip. II, non videantur omissi proximi Davidis proavi, cum in gratiam stirpis Davidicæ liber hic principaliter scriptus sit, et aliorum librorum defectum supplere soleat. Itaque nullatenus inconueniens est hoc asserere, maxime cum Scriptura cogat: atque, ut cætera præteream, id omnino patet in Isai, qui cum I Reg. XVII, 12, dicatur *senex, et grandævus inter viros*, et David ejus ultimus filius adhuc esset juvenis, sequitur Isai in senectute eum genuisse.

Ad 3, dico falsum esse quod genealogia semper textatur per primogenitos. Patet hoc in Davide, Salomone, etc. Genealogia igitur textatur per digniores, seu per illos ex quibus natus est Christus.

Ad 4 respondet Abulensis hoc modo: Sara quando concepit Isaac, erat annorum 90, Gen. XXI; et tamen non fuit miraculum in conceptione illa propter maximam senectutem, sed quia desiderant Saræ fieri muliebria. Quibus adde, quod Sara propterea in illa ætate non potuerit sine miraculo concipere, quia nempe semper sterilis fuerat. Vide quæ de hac re ex S. P. Aug. diximus, Q. III in cap. 17 Gen. in resp. ad obj. 1.

Denique cum constet quosdam nonnunquam consuetum generandi tempus mirabiliter quidem, sed tamen sine miraculo prævenisse, ut refert S. Hieron., epist. 132, quid obstat quominus femina aliqua, etiam post ordinariam concipiendi ætatem, sine miraculo concipere potuerit; sane præstat potius tale quid dicere de Rahab, quam fingere, seu sine ullo prorsus fundamento asserere, duos Booz esse omissos.

Ad 5, dico nihil obstar quominus Rahab etiam ab anno 12 potuerit esse addicta impudicitie, præsertim inter gentiles jerichontinos, apud quos, ut docet Tyrinus in cap. II Josue, feminae in honorem deorum, v. g., lunæ, quæ in Jericho maxime colebatur, corpora sua prostituiebant.

Obj. II. Certum est, quod Matth. I, 8 tres reges omittantur. Item Gen. XI omissus est Cainan; ergo etiam dici potest duos Booz esse omissos.

R. disparitatem esse, quod tres isti reges non omittantur ubique, cum ponantur IV Reg. VIII, item II Paralip. XXI. Similiter Cainan habetur in edit. LXX, et Luc. III. Duo autem isti Booz constanter omittuntur ubique, puta hoc lib. cap. IV, lib. I Paralip. cap. II, Matth. I, 5, et Lucæ III, 32.

Obj. III. Matth. I, 12, uno Jechoniæ nomine duo comprehenduntur; ergo etiam uno nomine Booz duo, vel tres comprehendi possunt.

R. disparitatem patere ex textu; nam ibidem γ . 17 dicitur: *A transmigratione Babylonis usque ad Christum generationes quatuordecim*. Non enim reperiantur expresse nominatæ nisi tredecim; ergo non est mirum quod uno Jechoniæ nomine duo comprehendantur, seu quod Jechonias ille qui post transmigrationem Babylonis genuit Salathiel, sit filius Jechoniæ quem immediate genuit Josias. At vero cum, etiam admissa uno tantum Booz, ab Abraham usque ad David præcise inveniantur quatuordecim generationes (quas evangelista commemorat), nullo modo dicendum est uno nomine Booz duos vel tres esse comprehensos. Quinimo si comprehensi essent, non quatuordecim, sed quindecim vel sexdecim ab Abraham usque ad David generationes forent.

Cæterum, cum supra dictum sit, Salmon anno 71 matrimonii sui, ætatis vero suæ 91, genuisse Booz, et Booz anno ætatis suæ 98 genuisse Obed, et Obed post totidem annos suscitasse Isai, qui Isai anno ætatis suæ 99 supponitur genuisse Davidem, hinc, conformiter ad schema chronologicum, Jud. III, Q. II, propositum,

Collige quod Booz natus sit anno decimo quarto illorum 80 annorum quibus dicitur terra quiescere in diebus Aod: Obed vero tempore Barac, sub annum ejus 32: adeoque profectio Elimelech in Moab contigit pariter tempore Barac, scilicet sub annum ejus 21. Siquidem quod 11 annis post profectionem Elimelech in Moab, seu anno primo matrimonii Booz cum Ruth natus sit Obed, clare insinuari videtur hoc lib. cap. IV, 15, ubi dicitur: *Tulit itaque Booz Ruth, et accepit uxorem: ingressusque est ad eam, et dedit illi Dominus ut conciperet et pareret filium*.

Collige ulterius, quod Isai natus sit circa annum secundum judicaturæ Jephthæ, et David anno decimo circiter finito, vel undecimo inchoato Samuelis et Saülis.

QUESTIO II. — QUALIS FUERIT FAMES, ET QUARE ELIMELECH SIT VOCATUS Ephrathæus.

Occasio cur Elimelech profectus sit in terram Moab, insinuat dum dicitur γ . 1: *Facta est fames*

in terra: non ubique, sed in Israelitide; nam ad illam vitandam Elimelech ivit in Moab, eo quod ibi fames non esset. Unde Paraphrasis chaldaica habet: *Fuit fames fortis in terra Israel, et exiit vir magnus de Bethlehem Juda*. Magna certe et intensa debuit illa fames fuisse, quæ virum, alioquin opulentum, coegit relinquere patriam suam.

Concors autem est interpretum sententia, quod famem illam Deus immiserit ad plectenda peccata Israelitarum, qui judicum tempore frequenter in idolatriam labebantur. Urgente itaque fame, abiit Elimelech in Moab cum uxore sua Noemi, et duobus filiis suis Mahalon et Chelion, qui æque ac ipse vocantur.

γ . 2: *Ephrathæi de Bethlehem Juda*. Ubi quærit Estius, quomodo Elimelech fuerit Ephrathæus, si fuerit de Bethlehem Juda, cum tribus Ephraim fuerit diversa a tribu Juda. Neque dici potest quod fuerit quidem ex tribu Ephraim, sed habitatione tantum Bethlehemitæ: nam quod fuerit de tribu Juda, manifestum est, quia fuit propinquus Booz, qui fuit ex tribu Juda; quemadmodum liquet ex genealogia Christi Matth. I.

Respondet autem interpres citatus vocem illam diversimode accipi: nam uno modo significat eum qui est ex tribu Ephraim, ut Jud. XII: *Numquid Ephrathæus es?* alio modo eum qui habitat in monte Ephraim: ita I Reg. I, Elcana pater Samuelis vocatur Ephrathæus, cum tamen esset ex tribu Levi. Tertio modo Ephrathæus non ab Ephraim, sed ab Ephrata dicitur: Ephrata autem idem est quod Bethlehem; nam Gen. XXXV, 19, Rachel dicitur *sepulta in via quæ ducit Ephratam*, et additur: *Hæc est Bethlehem*. Sic et David dicitur filius Ephrathæi, id est Bethlehemitæ, I Reg. XVII, 12. Ac proinde Ephrathæus hic γ . 2 idem est quod Bethlehemitæ.

Porro de duobus Elimelechi filiis dicitur γ . 4: *Qui acceperunt uxores Moabitidas, quarum una vocabatur Orpha, altera Ruth*. Moabitis est Arabiæ pars, teste Plinio, cujus metropolis hebraice *Selha*, latine *Petra*, vocabatur, eo quod rupibus ac præcipitiis extrorsum munitur, inquit Tirinus. Ex jam dicta urbe metropolitana varii (apud Abulensem, q. 19) affirmant oriundam fuisse Ruth; qui proinde cum S. Hieron. illud Isaia XVI, 1: *Emitte Agnum, Domine, dominatorem terræ, de petra deserti*, sic accipiunt, ut Ruth, ex urbe *Petra* originem ducens, produxerit Obed, avum David et Christi.

Quæri autem hic solet, an duo filii Elimelech peccaverint ducendo uxores alienigenas, in idolatria sua perseverantes, uti illas perseverasse colligi videtur ex γ . 15. Rabbinii dicunt illos graviter peccasse, nec est quod cogat eos excusare, ait Abulensis.

Tirinus cum Ruperto censet illos non lege, sed necessitate fuisse excusatos a peccato. Juvenes erant, ætatis fervor, prolisque amor conjugium suadebant, et in peregrino solo Israelitidas nullas, sed solas Moabitidas feminas reperiebant; et sperare poterant, successu temporis eas ad judaicam religionem con-

vertendas, sicut revera Ruth conversa fuit. Addunt aliqui, quod Noemi eorum mater, pia femina, videatur eos ad hoc conjugium direxisse ex Dei instinctu, qui per Ruth destinabat nasci Davidem, et ex eo Christum.

γ . 8: *Faciat vobiscum Deus misericordiam, sicut fecistis cum mortuis*. Misericordiam facere hic idem est quod bene facere. Fecerant misericordiam duæ istæ Moabitides cum viris suis, 1. illis peregrinis nubendo, et cum illis placide et officiose convivendo; 2. post mortem ipsorum justa funeris curando, eorum memoriam retinendo et celebrando, eos debite plangendo, et illorum etiam amore cum Noemi, defunctorum maritorum matre, in perpetuum vivere statuendo; 3. etiam renuendo viros accipere post mortem eorum. Unde chaldæus hic ita habet: *Faciet Dominus bonum vobiscum, sicut id quod fecistis cum maritis vestris dormientibus: quod renuistis viros accipere post mortem eorum; et mecum, quod aluistis et sustentastis me*.

CAPUT II.

Ruth, pressa egestate, spicas in agro Booz colligens, gratiam apud eum invenit, et læta vesperi ad socrum suam revertens, frumentum, ciborumque reliquias ei affert; et ex illa intelligit Booz sibi esse affinem.

QUÆDAM EXPLICANTUR. — Vers. 3: *Abiit itaque (Ruth) et colligebat spicas post terga metentium*. Apud Hebræos dominus agri non poterat colligere spicas, sed tantum pauperes, tam advenæ quam indigenæ, ut patet ex Levit. XIX, 9, et cap. XXIII, 22. Imo dum segetes demetebant domini, spicas aliquas de industria pauperibus relinquebant colligendas. Et Deut. XIV, 19, si dominus ex oblivione manipulum in agro reliquerit, Deus prohibet ne eum tollat, sed pauperibus relinquat.

γ . 4: *Et ecce ipse (Booz) veniebat de Bethlehem, dixitque messoribus: Dominus vobiscum*. Hic primum illa salutandi formula invenitur, quam et postea usurpavit propheta missus a Deo ad Asa regem Juda (II Paralip. XV), dum victor cum exercitu revertebatur; et postea imitatus est archangelus Gabriel salutans D. Virginem. Merito igitur Ecclesia in sacrificio missæ, et in precibus horariis hanc usurpat frequenter: qua de re vide Bellarm., lib. II de Missa, cap. 16.

γ . 7: *Et rogavit (Ruth) præfectum messorum ut spicas colligeret*. Poterat eas, juxta legis præscriptum, sine rogatu colligere; rogavit itaque ex singulari modestia et humanitate, forsitan et ignara erat ejusmodi privilegii, ait Abulensis.

γ . 8: *Et ait Booz ad Ruth: Audi, filia (erat enim juxta communem sententiam juvenula respectu ipsius, qui jam provecæ erat ætatis, ut dictum est, cap. I, Q. I), ne vadas in alterum agrum, sed jungere puellis meis*. Hinc apparet Boozi prudentia, gravitas et castimonia, qui puellæ suadet ut puellis adhæreat; quod honestius erat vel pudori tutius, quam si cum viris conversata fuisset.

γ . 15: *Quæ ait... qui consolatus es me, et locutus*

es ad cor ancillæ tuæ. Loqui ad cor, phrasi hebraica, est loqui verba consolatoria, grata et placentia. Quæ non sum similis unius puellarum tuarum. In hebraico habetur *sephacoth*, id est ancillarum; quasi dicat: Vilior sum ancillis tuis, nec cum ulla earum ausim me conferre. Mira humilitas ipsius Ruth, quæ se facit omnibus ancillis Booz inferiorem; ideoque meruit fieri ejus uxor, multorumque regum mater facta est.

ŷ. 14: Dixitque ad eam Booz...: Intinge buccellam tuam in aceto. Chaldaeus habet: In pulmento cocto in aceto: videtur ergo fuisse acetarium aliquod ad refrigerandum messorum. Ac id etiam hodie, juxta Tirinum, in deliciis habent Italiæ, Hispaniæque rustici et messorum, quibus *posca*, id est acetum aqua mixtum, est gratissima ac utilissima, et in navibus ac triremibus etiam nautæ utuntur.

ŷ. 17: Collegit ergo in agro usque ad vesperam: et quæ collegerat virga cædens et excutens, invenit hordei quasi ephi mensuram, id est, tres modios. Inquirunt Estius, quomodo fieri potuerit, ut mulier portaverit tres modios hordei, cum, inquit, uni modio ferendo apud nos vir fortis vix sufficiat.

Et respondet, in hebræo tantum haberi: *Et fuit circiter epha hordei*; vel, ut habet Arias, *epha hordeorum*. Cætera proinde sunt addita ab interprete latino. Epha autem, vel ephi mensura erat, quæ in cibum sufficeret uni homini ad decem dies: nam decima pars ephi (ut patet Exod. XVI de manna) sufficiebat in unum diem. Unde patet, ephi fuisse mensuram nullo modo comparandam cum nostro modio; quippe cum modius noster sufficere possit uni homini ad spatium sex mensium. Ita Estius.

CAPUT III.

Ruth, suadente Noemi socru sua, conjugium Booz postulat jure affinitatis: ille se eam ducturum promittit, nisi alius propinquior eam sibi matrimonio jungat; hordei que modis sex onustam cum læto responso remittit.

QUÆSTIO UNICA. — AN NOEMI ET RUTH PECCAVERINT IN PROCURANDO CONJUGIO BOOZ.

Vers. 7: Cumque comedisset Booz, et bibisset, et factus esset hilarior: citra temulentiam, prout satis ostendunt ea quæ secuta sunt: Issetque ad dormiendum juxta acervum manipulorum, venit (Ruth) abscondite, et discooperto pallio a pedibus ejus se projecit. Queritur, inquit Estius, an in hoc peccaverit Ruth? Et respondet: Non videtur peccasse: nihil aliud enim voluit in hoc suo facto, quam Booz ut propinquum requirere, ut secundum legem eam acciperet uxorem. Nec id sua sponte fecit, sed jussa et instructa a socru sua Noemi, muliere prudentissima; nec aliter ipse Booz factum interpretatus est, quin magnifice etiam collaudans factum,

ŷ. 10: Benedicte, inquit, es a Domino, filia, et priorem misericordiam posteriore superasti. Priorem misericordiam vocat, qua usa fuerat erga maritum suum adhuc viventem, et erga socrum suam, quam, relicta patria, pietatis affectu secuta erat in terram Israel. Posteriorem autem misericordiam appellat pium illum

affectum, quo movebatur ad suscitandum nomen et posteritatem mariti defuncti, per conjugium cum aliquo ex propinquis secundum legem.

Asserit quidem Lyranus, quod male videatur egisse Noemi, tum quia modus querendi hoc conjugium non erat bonus, inquit, scilicet in occulto, tum etiam quia erat alius propinquior ipso Booz (ut dicitur hic ŷ. 13), qui debebat prius requiri: ipsa autem Ruth fuit totaliter excusata, quia erat de novo conversa ad judaismum, et nesciebat de lege requirendi matrimonium, nec de modo, nisi quantum sua socrus eam docebat. Ita Lyranus.

Sed probabilior apparet opinio Tirini, dicentis, neutram peccasse, eo quod omni isto apparatu non aliud, quam legitimum matrimonium aut intenderint, aut postularint. Fas autem est, inquit idem auctor, aptis verborum, gestuum, aliorumque generum signis ad matrimonium ineundum honeste invitare, ut docet S. Th., 2a, 2æ, q. 169, a. 2, item Cajetanus et alii.

Ferebat quoque tunc matrimonii natura, ut occulto consensu, seu clandestine posset contrahi. Unde potuisset illa ipsa nocte inter Booz et Ruth matrimonium iniri et consummari, nisi alterius major propinquitas remoram injecisset. Hinc

Nota quod dum dixit Ruth ŷ. 9: *Expande pallium tuum super famulam tuam*, hac phrasi non petierit concubitus. Solebat enim sponsus extremitatem pallii super sponsam ponere, ut hoc gestu significaret se eam in suam potestatem, et protectionem suscipere. Vel certe, si concubitus petierit, petiit ut actum conjugalem, non ut fornicarium. Hinc vertit chaldaeus ŷ. 9: *Vocetur nomen tuum super ancillam tuam, ad accipiendum me in uxorem, quoniam redemptor es*.

Dices: Saltem videtur in eo peccasse Noemi, quod alterius propinquioris nuptias non prius sollicitarit: neque enim nurum suam, sine illius injuria, tradere poterat ipsi Booz minus propinquo.

Resp. eam forte ignorasse quod esset alius propinquior; vel si sciverit, opinabatur id, quod postea eventus docuit, scilicet illius propinquioris tantam vel duritiam, vel fastum fore, ut si ei deferretur, recusaret tamen et asperraretur pauperculæ Ruth conjugium.

CAPUT IV.

Booz coram judicibus civitatis evocato altero propinquo, illoque juri propinquitatis renuntiante, adit possessionem Elimelech defuncti; et Ruth, nurum illius, sibi matrimonio jungit, ex qua gignit Obed, patrem Isai, avum Davidis.

QUÆSTIO UNICA. — QUOMODO BOOZ CORAM JUDICIBUS EGESSIT CUM PROPINQUO QUOAD VENDITIONEM AGRI, ET AN ADIMPLEVERIT LEGEM DE SUSCITANDO NOMINE DEFUNCTI.

Vers. 1: Ascendit ergo Booz ad portam, et sedit ibi. In portis enim judaicarum urbium celebrioribus exerceri solebant judicia, magnique ac publici contractus, ut cito et in promptu unicuique adventantium daretur accessus ad locum justitiæ. In porta itaque sede-

bant judices, coram quibus Booz causam cessionis juris cum propinquo suo legitime tractare volebat.

ŷ. 3: *Locutus est (Booz) ad propinquum: Partem agri fratris nostri Elimelech vendet Noemi, quæ reversa est de regione Moabitide*. Observandum est quod, quamvis mulieres apud Judæos non succederent in hæreditatem maritorum, tamen quia uxor post maritum, defunctum sine liberis, remanebat, ipsa tenebat partem hæreditatis ad vitam, sic ut haberet usum fructuum, v. g., agri: et hoc jus vendere poterat, atque hic vendere volebat Noemi, vidua Elimelech, tam pro se quam pro nuru sua Ruth alenda: ambæ enim erant pauperes.

Observandum ulterius, quod jus emendi spectaret ad mariti defuncti propinquos, donec ad primogenitum, ex vidua ejus natum, posset pervenire.

ŷ. 6: *Qui (scilicet propinquus) respondit: Cedo juri propinquitatis; neque enim posteritatem familiae meæ delere debeo. Tu meo utere privilegio*. Ex hebræo, chaldaico, et græco erui potest hic sensus: Mihi et uxori et filii multi sunt, qui possessiones meas et posteritatem ac nomen satis tueantur: ad hos si ex juvenula Ruth plures accederent filii, jam meæ possessiones nimium dividerentur, et dispergerentur: forsitan etiam litibus bona mea involverentur, simul ac familia. Unde Paraphrasis chaldaica habet: *Non ego potens ad redimendum, quia est mihi uxor, et non est mihi facultas ad accipiendam aliam super eam: fortasse erit ad contentionem in domo mea, et ero corrupens possessionem meam: redime tibi tu, quia non est tibi uxor*.

ŷ. 8: *Dixit ergo propinquo suo Booz: Tolle calcamentum tuum. Quod statim solvit de pede suo*. Nam juxta legem Deut. XXV, quando aliquis volebat accipere viduam fratris sui, aut propinqui, debebat re-

nuntiare juri quod habebat ad ducendum istam viduam, et ad hæreditatem ejus mariti, et prout hic dicitur ŷ. 7: *Ut esset firma concessio, solvebat homo calcamentum suum, et dabat proximo suo*. Hoc erat testimonium cessionis in Israel. Hinc putant aliqui illam excalceationem non fuisse mandatam in signum opprobrii, sed in confirmationem contractus. Potest hæc opinio esse vera quando quis habebat justas rationes juri suo renuntiandi, non vero quando nullas habebat: nam in lege mandabatur, ut domus ejus vocaretur *domus excalceati*, utique in ignominiam ejus, cum et vidua deberet spueri in faciem ejus.

ŷ. 9: *At ille (scilicet Booz) majoribus natu et uni-verso populo: Testes vos, inquit, estis hodie, quod possederim omnia quæ fuerunt Elimelech, et Chelion, et Mahalon, tradente Noemi*. Quia Chelione mortuo sine liberis, et Orpha ad suum populum reversa, nec curante suscitare semen Chelioni, omnia ad Mahalonem, seu ad Mahalonis hæredem devolvebantur.

ŷ. 17: *Et Ruth Moabitidem, uxorem Mahalon, in conjugem sumpserim, ut suscitem nomen defuncti in hæreditate sua, ne vocabulum ejus de familia sua ac fratribus et populo deleatur*. Sed quomodo Booz legem illam, de suscitando semine cognato suo, adimplevit, quando quidem Obed, ex hoc conjugio natus, non fuerit vocatus filius Mahalon vel Elimelech, sed filius Booz tam hoc cap. quam Matth. I, in genealogia Christi?

R. Cum Obed non tantum esset hæres bonorum Mahalonis, sed etiam ipsius Booz, fuisse vocatum filium utriusque, scilicet filium legalem Mahalonis, et naturalem Booz. Attamen quia a Booz potiore hæreditatem acceperat: inde factum videtur, quod in Scriptura etiam potius filius Booz, quam filius Mahalonis appellatus sit.

DILUCIDATIO
IN LIBRUM I REGUM.

Præfatio.

Libri Regum recto temporum ordine proxime sequuntur librum Judicum: siquidem ad postulationem populi judiciaria potestas conversa fuit in regalem, dum Samuel Saulem jussa Dei inunxit, et primum gentis Israeliticæ regem constituit. Enimvero, ut observat S. P. Aug., lib. XVIII de Civ. Dei, cap. 20: *Israelitarum regnum, finito tempore judicum, a Saule rege sumpsit exordium: quo tempore fuit Samuel propheta*.

In his quatuor libris, regum omnium tam Judæ quam Israel facta et tempora describuntur, ab exordio eorum usque ad babylonicam captivitatem. Duo priores complectuntur tempus quo Heli, Samuel, Saül et David præfuerunt Israelitis: duo autem posteriores recensent acta Salomonis, et posteriorum

ejus, qui in Juda usque ad Sedeciam regnarunt; item exhibent gesta Jeroboam et successorum ejus, qui schisma seu regni divisionem facientes, a Roboam Salomonis filio, et a Juda deflexerunt, et in Israele, id est in decem tribubus, principatum gesserunt.

Quod duo priores libri, non tantum a Judæis, sed et a christianis appellari *Samuelis* nomine consueverint, patet ex S. Hieron. in Prologo Galeato, sive Præfat. ad libros Regum, ubi dicit: *Sequitur Samuel, quem nos Regnorum primum et secundum dicimus*. Duo autem posteriores ab Hebræis specialiter vocantur libri *Regum*, vel etiam subinde *Regnorum*, eo quod regum tam Juda quam Israel regna, sive, ut ita dicamus, regnandi modos, ob oculos ponant.

Amena porro et suavis est historia regum in su-